

обороту; знизити рівень оподаткування прибутків фізичних осіб; прискорити ухвалення Податкового кодексу України, уніфікованого з нормами податкового права ЄС.

Порівняльний аналіз доводить, що податкова система України має суттєві вади та є набагато обтяжливою як для ведення бізнесу, так і для споживчого попиту порівняно з податковими системами країн ЄС. Вона має бути реформована в частині зниження загального податкового навантаження, зміни структури рівня оподаткування, покращення податкового клімату, удосконалення виконання фіскальної та регулюючої функцій податків, реорганізації самої податково-митної служби тощо.

1. Амитан В. Н. Регион в ресурсной структуре государства / В. Н. Амитан // Региональные перспективы. – 2001. – № 5–6. – С. 15–17.
2. Варналій З. С. Региональная политика Украины: новые условия, новые требования / З. С. Варналій // Стратегические приоритеты. – 2007. – № 1 (2). – С. 141–149.
3. Василик О. Д. Государственные финансы Украины / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : НІОС, 2002. – 608 с.
4. Валігура В. Теоретические основы межгосударственной налоговой гармонизации и характеристики налоговых систем стран Европейского Союза в контексте евроинтеграции Украины / В. Валігура // Світ фінансів. – 2008. – № 1. – С. 183–194.
5. Геєць В. Деякі порівняльні ознаки трансформаційних моделей економіки України і Росії / В. Геєць // Економіка України. – 2005. – № 5. – С. 14–17.
6. Гончаревич Г. Загальний огляд впливу гармонізації податкової системи на міжнародну конкурентоспроможність [Електронний ресурс] / Г. Гончаревич. – Режим доступу : http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/n_1_2008/doc/3/07.pdf.
7. Концепція реформування податкової системи України. Затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 лютого 2007 р. № 56-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gymnastka.dem.ru/news136.html>.
8. Опарин В. М. Проблемы гармонизации налоговой системы Украины. Налогообложение: проблемы науки и практики : монография / В. М. Опарин. – Х. : ИНЖЭЖ, 2006. – 232 с.
9. Нусінов В. П. Удосконалення структурно-організаційної моделі податкової політики в умовах євроінтеграції / В. П. Нусінов // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – № 11. – С. 15–18.
10. Шевчук В. О. Уніфікація податкових систем Європейського Союзу як критерій поглиблення інтеграції / В. О. Шевчук, Р. Ю. Римарська // Фінанси України. – 2007. – № 12. – С. 51–56.
11. Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States and Norway // Eurostat Statistical books. – 2007. – P. 237.

УДК 368.914

ББК 65.9 (4 Укр) 271

Шаварина М.П., Шаманська Н.В.

ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ

Тернопільський національний
економічний університет,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України,
кафедра фінансів,
46020, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11,
тел.: 0352 4750708*11138

Анотація. Проведено комплексне дослідження вітчизняної прагматики та проблематики пенсійного страхування в контексті соціальних ризиків. Розглянуто основні фактори впливу на функціонування пенсійної системи та запропоновано підходи до її реформування в Україні.

Ключові слова: ризик, соціальний ризик, пенсійне страхування, пенсійна система, пенсійна реформа, внески, пенсія.

Annotation. The domestic pragmatism and problems of pension insurance were investigated in the context of social risks. Were studied the major factors of influence for the functioning of pension system and were offered methods to reform it.

Key words: risk, social risk, pension insurance, pension system, pension reform, payments, pension.

Вступ. Трансформація економіки України є складним і багатогранним процесом, пов'язаним зі зміною форм фінансових відносин, з одного боку, і необхідністю забезпечення достатнього рівня добробуту громадян – з іншого. Важливим елементом суспільного добробуту виступає пенсійне страхування. Поряд з тим діюча система пенсійного страхування має багато недоліків, які не були повною мірою враховані в ході проведення пенсійної реформи.

Фінансові питання пенсійної проблематики висвітлені в працях вітчизняних учених-економістів Т. Кір'яна, Б. Надточія, В. Новикова, С. Онишко, І. Сироти, М. Ріппи, Л. Ричіка, В. Роїка, П. Шевчука та ін.

Постановка завдання. Разом з тим низка проблем у сфері пенсійного страхування в контексті соціальних ризиків залишається не вирішеною. Зокрема, потребують подальшого вивчення теоретико-методологічні засади розвитку фінансових відносин у цій сфері; співвідношення пенсії та заробітної плати, внесків і виплат; обґрунтованість методики нарахування пенсій; доцільність і реальність проведення пенсійної реформи; повнота врахування в реформованій системі вітчизняних реалій і зарубіжного досвіду. Наявність цих та інших нерозв'язаних питань, а також важливе соціально-економічне значення пенсійного страхування зумовили вибір теми та зміст нашої статті.

Результати. Пенсійне страхування як одна з важливих соціальних гарантій стабільного розвитку суспільства базується на конкретних соціальних ризиках, до яких належать ризики досягнення встановленого віку, настання інвалідності, смерті годувальника. Урахування ризиків та забезпечення ефективного захисту від їхніх наслідків є важливим й актуальним у системі пенсійного страхування.

Початок теоретичним дослідженням ризиків і невизначеностей поклав американський економіст Ф. Найт у роботі “Ризик, невизначеність і прибуток” [1]. Разом з тим широке розповсюдження отримали ідеї зарубіжних теорій ризику Дж. Акерлофа, У. Бека, А. Гідденса, Н. Лумана.

Ще на початку ХХ сторіччя дослідник Н.А. Вигдорчик відзначав, що “ризик відомого нещастя враховується заздалегідь і заздалегідь же розподіляється між усіма учасниками організації пов'язана із цим ризиком матеріальна тяжкість. Тому ризик розглядається як передбачена можливість відомого негативного явища” [2, с.12].

Одним із різновидів ризиків є соціальний ризик, що вважається закономірною рисою суспільства в його взаємовідносинах з людьми чи соціальними групами. Соціальний ризик має ознаку вірогідності та випадковості.

У сучасній науковій літературі поняття “соціальний ризик” розглядається як небезпека, що викликає соціальні деформації та диспропорції у функціонуванні й розвитку людини, суспільства, держави [3, с.29].

Найбільш повне визначення соціальних ризиків дає В. Роїк, розглядаючи їх як “фактори порушення нормального соціального стану людей у результаті ушкодження здоров'я, втрати працездатності або відсутності попиту на працю (безробіття), що супроводжуються настанням для працездатного населення матеріальної незабезпеченості внаслідок втрати заробітку, несення додаткових витрат, пов'язаних з лікуванням, а для родин – втратою джерела доходу в разі втрати годувальника” [4, с.27].

Для визначення природи ризику важливі його якісні та кількісні характеристики. Тільки при цьому можна говорити про страхування, основними ознаками якого є:

- попереднє з'ясування та облік ризику;
- колективна матеріальна відповідальність і солідарність за індивідуальний ризик.

Соціальні показники ризику служать для оцінки соціальної незахищеності людей та ймовірності настання для них страхових ситуацій, а економічні – дозволяють виявляти й розраховувати необхідні обсяги коштів [5, с.294].

Таким чином, соціальні ризики – це ймовірність різкого зменшення або втрати громадянами та членами їхніх родин тимчасово або назавжди засобів до існування (доходів) за об'єктивними причинами (через досягнення пенсійного віку, у разі втрати працездатності, професійних захворювань, нещасних випадків на виробництві, що призвели до інвалідності, втрати годувальника).

Соціальні ризики можна оцінювати, використовуючи такі показники:

- частоту настання ризикової ситуації;
- рівень соціальних гарантій при настанні ризикової ситуації;
- обсяг матеріальних витрат щодо компенсації всіх страхових випадків для страхової організації, а також їхню частку стосовно величини заробітної плати всіх застрахованих;
- середню тривалість ризикової ситуації – період між її настанням і переходом до нормальних умов життєдіяльності [6, с.38].

В умовах ринкових відносин проблема оцінки соціальних ризиків набуває теоретичного та прикладного значення як важлива складова частина теорії і практики соціального страхування.

Ризик старіння нації піддається кількісній оцінці та прогнозу. Він має на увазі демографічні зміни, такі як швидке старіння населення, що нині створює серйозні проблеми для пенсійних програм більшості промислово-розвинених країн. Ризик старіння можна віднести до довгострокових ризиків. Відповідно до соціально-демографічної статистики, у період з 2005 р. до 2030 р. пенсійного віку досягнуть люди післявоєнного покоління, народжені в період так званого “бебі-буму”. Згідно з демографічним прогнозом ООН, сьогодні особи, старші 65 років, складають 16% населення Європи, на 2030 рік їхня частка зросте приблизно до 25%, на 2050 рік – до 28%. У цей час в Європі на одну людину, старшу 65 років, припадає більше чотирьох осіб працездатного віку. До 2050 року цей показник знизиться до 2,4 людини у Великобританії і до 2,3 – у Франції. На одного пенсіонера в Німеччині буде припадати 2, а в Італії – 1,5 людини працездатного віку [7, с.10]. Тобто внаслідок демографічних процесів в Європі збільшуватиметься частка населення пенсійного віку, а кількість працездатного населення зменшуватиметься.

Об'єктом соціального страхування є соціальні ризики, а його практичне здійснення повинно спрямовуватися на їхнє попередження та подолання наслідків, оскільки ефективність системи соціального захисту визначається її здатністю запобігати та передбачати настання ризикової ситуації.

Як суспільне явище соціальні ризики визначаються складним сполученням різних факторів життя суспільства: соціальною та економічною політикою держави, зрілістю громадянського суспільства й законодавчої бази, розвиненістю трудових відносин між роботодавцями та найманими працівниками. При цьому конкретні види соціальних ризиків і відповідні форми соціального страхування залежать від комплексу факторів, що впливають на життєдіяльність індивіда та суспільства загалом.

Суть державного пенсійного страхування полягає в розподілі відповідальності за настання соціального ризику між роботодавцями, найманими робітниками та іншими зайнятими особами, що підлягають обов'язковому соціальному страхуванню, тобто між соціальними партнерами. Причому кожний із цих соціальних партнерів (державна, роботодавці, працівники) прагне в процесі соціального діалогу знайти оптимальні для нього пропорції в амортизації ризиків.

Поряд з тим форми соціального страхування корінним чином відрізняються від індивідуального (особистого) страхування, яке є формою захисту матеріального добро-

буту окремої людини за рахунок її особистих внесків у страхові фонди, що організуються страховими компаніями або товариствами взаємного страхування. Крім того, в індивідуальному страхуванні обов'язково присутній договір страхування і страхової суми. Нічого подібного немає в пенсійному страхуванні, оскільки воно має обов'язковий характер, у ньому нема договору й умов страхування.

Одним з актуальних теоретичних питань державного пенсійного страхування є визначення вартості робочої сили, яка матеріалізується як фінансове забезпечення пенсійної системи, і встановлення її співвідношення із заробітною платою.

Заробітна плата, за теорією К. Маркса, є грошовим вираженням вартості робочої сили. В економічній літературі радянської доби вартість робочої сили розглядалась як вартість життєвих засобів, необхідних для існування працівника, підтримання нормальної трудової діяльності й утримання його сім'ї, а також витрати на культурні потреби, освіту та професійну підготовку.

У сучасних умовах поняття “вартість робочої сили” і “заробітна плата” трактуються як різнопланові та відмінні за структурою. Заробітна плата є лише частиною вартості робочої сили, яка в різних умовах має різний характер і соціальну спрямованість.

Учені визначають кілька форм існування ціни робочої сили: заробітна плата є ціною функціонуючої робочої сили, пенсія – ціною робочої сили в післяпрацевдатному віці. Оскільки пенсія є складовою вартості робочої сили, особливо важливим у сучасних умовах є подолання існуючого в Україні штучного заниження вартості робочої сили.

Низький рівень оплати праці, міжгалузеві, міжпосадові й міжкваліфікаційні деформації в оцінці вартості робочої сили призвели до втрати заробітною платою більшості притаманних їй функцій. Негативним наслідком такого становища є гальмування розвитку виробництва та процесу нагромадження, неможливість забезпечення розширеного відтворення робочої сили, виникнення невирішених проблем, низька купівельна спроможність для більшості громадян пенсійного віку.

Занижений рівень заробітної плати відносно вартості робочої сили впливає на формування страхових фондів, фінансових ресурсів пенсійного страхування, що зменшує рівень споживання осіб пенсійного віку й, зрештою, стримує економічне зростання в Україні.

Таким чином, реформування пенсійної системи в нашій державі повинно здійснюватися після суттєвого підвищення рівня заробітної плати та встановлення обґрунтованих пропозицій і співвідношень у системі оплати праці.

Цю проблему варто розглядати ширше, зважаючи на те, що заробітна плата є джерелом забезпечення існування не тільки працюючих, а й осіб, які досягли пенсійного віку й отримують пенсію за рахунок сплачених у минулому страхових внесків. У суспільстві повинно існувати обґрунтоване співвідношення між трудовими затратами й заробітною платою, заробітною платою і пенсією, страховими внесками й соціальними виплатами. Чим більше рівні названих співвідношень будуть наближатися до оптимальних, тим більш розвинутим і соціально орієнтованим вважатиметься таке суспільство.

Як впливає з вищезазначеного, розмір пенсій, базуючись на вартості робочої сили, характеризує рівень життя людей похилого віку. В умовах ринку придбання товарів і послуг значною мірою залежить від матеріального стану пенсіонера. Тому найважливішим параметром, що характеризує рівень життя особи пенсійного віку, є рівень його доходів і, насамперед, розмір пенсії, співвіднесений з рівнем цін на споживчі товари й послуги. Система найважливіших індикаторів життєвого рівня пенсіонера передбачає наявність таких показників, як: мінімальна й середня пенсія, диференціація пенсій, величина прожиткового мінімуму, купівельна спроможність пенсій. При цьому

зазначені показники одночасно характеризують ступінь розвитку пенсійного страхування, його спроможність задовольнити основні потреби пенсіонерів. Принциповим для зазначених показників є наявність якісно-кількісного взаємозв'язку між ними (табл. 1).

Таблиця 1

**Співвідношення заробітної плати й пенсій в Україні
впродовж 2002–2009 рр.***

Показники	Роки							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Мінімальна заробітна плата, грн	165,0	205,0	237,0	332,0	400,0	460,0	605,0	744,0
Прожитковий мінімум для непрацездатних осіб, грн	268,0	268,0	284,69	332,0	358,0	395,0	498,0	573,0
Мінімальна пенсія за віком, грн	47,5	50,0	50,0	332,0	332,0	415,11	498,0	573,0
Середня пенсія, грн	122,5	136,6	182,2	316,2	406,8	478,4	751,4	898,4
Співвідношення мінімальної пенсії та мінімальної заробітної плати, %	28,8	24,4	21,1	100,0	83,0	90,2	82,3	77,0

*Складено на основі даних Державного комітету статистики України й Пенсійного фонду України.

Як видно з даних табл.1, співвідношення мінімальної пенсії та мінімальної заробітної плати досягнуло свого максимуму у 2005 році, що означало забезпечення пенсіонерів на рівні, законодавчо встановленому для працездатних громадян, однак з 2005 до 2009 років мінімальна пенсія зростала повільніше, ніж мінімальна заробітна плата, і їх співвідношення зі 100% понизилося до 77%.

Найважливішим параметром, що характеризує значимість пенсії, є рівень номінальної пенсії. Основними індикаторами рівня номінальної пенсії є показники мінімальної й максимальної пенсій, а також показник середньомісячної пенсії.

Високий коефіцієнт заміщення заробітної плати пенсією може підтримуватися тоді, коли на одного пенсіонера припадає не менше 2,5–3 платників внесків. В Україні на 1 пенсіонера припадає дещо більше 1 працівника, який сплачує страхові внески до пенсійного фонду. Так, якщо в 1990 році на 1 пенсіонера припадало близько 2 працездатних осіб, які сплачували страхові внески, то в останні роки це співвідношення становить трохи більше 1.

Поряд із цим зберігається негативна тенденція диференціації виплати пенсій за різними законами. Такий величезний розрив у розмірах забезпечення окремих категорій пенсіонерів, що склався в Україні, не може бути виправданий жодним трудовим внеском або особливими заслугами перед народом України чи якимось іншими аргументами.

Наявність різниці між розмірами мінімальної заробітної плати й пенсією негативно впливає на пропозицію робочої сили та стимулює більш ранній вихід на відпочинок. За високих ставок страхових внесків це також призводить до приховування частини доходів, заниження платниками показників відпрацьованого часу або сплати внесків лише впродовж тієї кількості років, що дає право на мінімальну пенсію. Однак негативні моменти пенсійної системи України не вичерпуються появою нових фінансових проблем. Її неможливо назвати солідарною, оскільки нерівність між найбільш високооплачуваними та найбіднішими пенсіонерами не зникла. Нова пенсійна система не стала й справедливішою, оскільки зберігає нерівність прав громадян за професійною ознакою. Державні службовці, народні депутати, науковці, прокурори, судді, журналісти та інші одержують пенсії за іншими правилами (законами), хоча сплачували пропорційно до заробітків майже такі самі страхові внески, що й інші громадяни. Необ-

хідно забезпечити соціальний захист громадян України, які працюють за кордоном, у разі настання страхового випадку; здійснити заходи щодо скорочення пільг стосовно сплати внесків до пенсійного фонду; забезпечити в повному обсязі розмежування джерел фінансування пенсій, призначених за різними пенсійними програмами, не допускаючи при цьому запровадження нових пільг у виплаті пенсій без визначення джерел їх фінансування. Невирішеними залишаються сьогодні проблеми пенсійного страхування працівників сільського господарства, малих підприємств, самозайнятих і молоді (при зволіканні із запровадженням обов'язкової накопичувальної системи).

Трансформація пенсійної системи в Україні почала здійснюватися під впливом багатьох факторів, серед яких найбільш вагомим є демографічна ситуація. Безумовно, тривала економічна криза в Україні вкрай загострила проблеми фінансового забезпечення пенсіонерів, проте навіть за умов економічного зростання, прискорені демографічні зміни зумовлені значним зменшенням народжуваності, зростанням смертності населення працездатного віку та формуванням від'ємного сальдо зовнішньої міграції, не дають можливості стабільно функціонувати пенсійній системі будь-якої країни. Тому демографічна проблема є актуальною не лише для України. На нинішньому етапі розвитку світового суспільства такі тенденції спостерігаються в багатьох розвинених країнах світу. Уже тепер вік 21% населення Європейського Союзу перевищує 65 років. За прогнозами фахівців, до середини XXI ст. цей показник досягне 34%, що невідворотно позначиться на економічній активності країн [7, с.12].

До важливих факторів впливу на пенсійне страхування відносять кількість працездатних як застрахованих осіб, а також чисельність отримувачів пенсій та їх структуру.

Аналізуючи дані табл. 2, можна зробити такі висновки: по-перше, незважаючи на запроваджені соціальні програми щодо підтримки материнства в нашій державі, скорочується загальна чисельність населення й одночасно зменшується кількість пенсіонерів у зв'язку з демографічними процесами; по-друге, частка пенсіонерів у загальній чисельності населення зростала з 1980 р. (10 721,0 тис. чол., або 21,5%) до 2002 р. і за останнє десятиліття стабілізувалася на рівні близько 30%; по-третє, органи Державного комітету статистики України в показнику чисельності зайнятого населення відображають потенційно зайнятих, оскільки впродовж останніх п'яти років він зафіксований на рівні 20,7–20,9 млн чол., а в цей час спостерігалися значна криза та скорочення працівників. Виходячи з реальних показників працюючих громадян, які є застрахованими особами й сплачують обов'язкові внески, їх співвідношення з пенсіонерами становить 1:0,9, а в найближчій перспективі очікується 1:1.

Зростання кількості пенсіонерів упродовж останнього десятиліття пов'язано із значним збільшенням осіб, які до досягнення пенсійного віку вийшли на пенсію на пільгових умовах і за вислугу років. Крім того, посилилася тенденція до розширення кола осіб, що мають право на дострокову пенсію за професійною ознакою. Нині в Україні близько 28% пенсіонерів за віком призначено дострокові (на 5–10 років раніше) пенсії, тобто майже кожному третьому пенсіонерові.

Крім основних факторів, що впливають на функціонування пенсійної системи (рівень заробітної плати, чисельність платників страхових внесків і їх ставки, кількість і структура пенсіонерів), певне значення мають непрямі фактори, а саме: вік виходу на пенсію, недосконалі методика нарахування пенсій, наявність багатьох нормативно-правових актів, адміністративне втручання залежно від політичних цілей, значні адміністративні витрати, залежність від коштів Державного бюджету України та рішень міжнародних організацій (МВФ) тощо.

Будь-яка країна світу, базуючись на стратегії і тактиці свого соціально-економічного розвитку та враховуючи вплив прямих й опосередкованих факторів, формує оптимальну модель пенсійної системи та забезпечує її функціонування.

Кількість працездатного населення та пенсіонерів в Україні впродовж 2001–2009 рр.*

Показники	Роки								
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Загальна чисельність населення України, млн чол.	48,9	48,5	48,0	47,6	47,3	46,9	46,6	46,4	46,1
Чисельність зайнятого населення, млн чол.	20,2	20,1	20,1	20,3	20,7	20,7	20,9	20,9	20,9
Чисельність пенсіонерів, млн чол.	4,4	4,4	4,4	14,3	14,1	14,1	13,9	13,8	13,8
Частка пенсіонерів у загальній кількості населення, %	9,4	9,7	30,0	30,0	29,8	30,0	29,8	29,7	29,9
Співвідношення кількості пенсіонерів до працездатного населення	1:1,4	1:1,4	1:1,4	1:1,4	1:1,5	1:1,5	1:1,5	1:1,5	1:1,5

*Складено на основі даних Державного комітету статистики України й Пенсійного фонду України.

Аналіз стану пенсійного страхування в Україні ускладнюється тим, що нині її пенсійна система перебуває на стадії трансформації, тобто переходу від солідарної системи до системи, яка базується на страховому принципі, і передбачає три рівні.

Слід відзначити, що реформування пенсійної системи в нашій державі стало об'єктивно необхідним із часу проголошення її незалежності та переходу до ринкових умов господарювання. Значні проблеми були викликані неповним урахуванням вітчизняних реалій і незастосуванням комплексного системного підходу щодо змін у механізмі пенсійного забезпечення. До першої групи проблем, на наш погляд, треба віднести: по-перше, незавершеність економічних реформ, наслідком чого залишаються тіньова економіка, низький рівень заробітної плати, недостатньо розвинутий ринок фінансових послуг; по-друге, нестача фінансових ресурсів для створення накопичувального фонду ПФУ, професійних і корпоративних пенсійних фондів; по-третє, демографічна ситуація, яка, окрім світових тенденцій зростання чисельності осіб похилого віку, доповнюється в нашій країні збільшенням кількості трудових мігрантів, тобто зменшенням чисельності платників страхових внесків.

До другої групи проблем можна віднести те, що при розробленні пенсійної реформи не було використано системний комплексний підхід щодо вдосконалення всіх елементів пенсійної системи та різних верств населення за професійною ознакою. Пенсійна реформа стосовно охоплення складових пенсійної системи мала частковий характер, вирішення окремих положень відкладено на невизначений період і вона не дала позитивного результату всім пенсіонерам.

Доповненням до базового закону послужили урядові рішення щодо встановлення мінімальної пенсії на рівні прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб, доплат за понаднормативний трудовий стаж і до рівня прожиткового мінімуму, спеціального коефіцієнта збільшення страхового стажу. Вищезазначені рішення були спрямовані на незначне збільшення розміру пенсій, однак мали негативні наслідки: збільшення обсягу дефіциту бюджету ПФУ, поглиблення розриву між мінімальними й максимальними пенсіями, руйнування страхових засад даного виду соціального захисту пенсіонерів. Наступні рішення влади стосовно збільшення віку виходу на пенсію жінок і запровадження єдиного соціального внеску, прийняті аналогічно до попередніх – без ураху-

вання теоретичних засад соціального страхування і вітчизняних реалій, не матимуть очікуваного ефекту для покращення матеріального забезпечення пенсіонерів.

Законодавче збільшення пенсійного віку для жінок не приведе до зростання обсягу доходів бюджету Пенсійного фонду України внаслідок невисокої заробітної плати в цілому в державі та дещо нижчого її рівня порівняно із заробітною платою в чоловіків; невирішених питань із створенням додаткових робочих місць і небажання підприємців працевлаштовувати осіб, старших 50-ти років; значно більшої частки жінок у структурі трудових мігрантів. Інше рішення щодо єдиного внеску після досить тривалого обговорення у Верховній Раді України прийняло дещо аморфну форму, а саме: замість єдиної ставки буде 67 сумарних ставок, що не збільшить доходів жодного страхового фонду. До позитивів останнього нормативного акта слід віднести деяке спрощення облікової роботи фінансових служб платників страхових внесків – роботодавців.

Висновки. На наш погляд, необхідно радикально змінити підходи до реформування пенсійної системи, зробивши акцент на солідарній системі з доповненням її добровільними системами. Для запровадження обов'язкової накопичувальної системи треба створити достатні умови, а в найближчій перспективі це зробити неможливо. Удосконалення солідарної пенсійної системи пропонується провести таким чином:

- прийняти єдиний закон щодо пенсійного страхування громадян нашої держави з уніфікацією механізму нарахування пенсії для всіх категорій працівників;
- запровадити заходи щодо збільшення власних доходів бюджету ПФУ, а саме: змінити співвідношення ставок страхових внесків з роботодавців і найманих працівників у бік останніх з одночасним збільшенням заробітної плати; відмінити на даному етапі граничну величину заробітку, на який нараховуються обов'язкові внески; установити підвищення пенсійного віку як для жінок, так і для чоловіків з більш повільним зростанням (2–3 місяці в рік);
- покращити видаткову частину бюджету ПФУ шляхом: переведення фінансування пенсій по інвалідності, пенсій у разі втрати годувальника й адміністративних видатків на утримання органів ПФУ за рахунок коштів Державного бюджету України; установлення для всіх пенсіонерів єдиної методики нарахування пенсій;
- прискорити запровадження корпоративних і професійних фондів, з яких будуть виплачуватися пенсії за вислугу років і дострокові пенсії.

Отже, Пенсійний фонд України як базовий фінансовий інститут пенсійної системи держави буде розпоряджатися таким обсягом фінансових ресурсів, який дозволить достатньою мірою забезпечити пенсіонерів грошовими соціальними виплатами з урахуванням вітчизняних реалій і світових стандартів.

1. Найт Ф. Понятие риска и неопределенности / Ф. Найт // Thesis. – 1994. – Вип. 5.
2. Вигдорчик Н. А. Теория и практика социального страхования / Н. А. Вигдорчик // Теоретические основы социального страхования. – М. : Вопросы труда, 1999. – Вып. 1. – 295 с.
3. Соціальна політика та економічна безпека / за ред. Є. І. Крихтіна. – Донецьк : Каштан, 2004. – 336 с.
4. Роик В. Социальное страхование: теоретические и методологические основы / В. Роик // Человек и труд. – 2005. – № 2. – С. 23–30.
5. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України : навчальний посібник / Н. Б. Болотіна. – К. : Знання, 2005. – 615 с.
6. Мних М. В. Визначення ризиків та їх страхування / М. В. Мних, Н. М. Мних // Економіка. Фінанси. Право. – 2003. – № 10. – С. 37–39.
7. Цигилик І. І. Проблеми розвитку пенсійної системи України / І. І. Цигилик, Т. М. Скиба // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 2. – С. 8–13.

Рецензенти:

Гуцал І.С. – доктор економічних наук, професор, декан факультету фінансів Тернопільського національного економічного університету;

Дем'янишин В.Г. – доктор економічних наук, доцент, заступник завідувача кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету.